

POROČILO O DELU 1. SKUPINE NA MLADINSKEM ORNITOLOŠKEM TABORU »PTUJ 2004«

POPIS KMEČKE LASTOVKE (*Hirundo rustica*) V STAREM MESTNEM JEDRU PTUJA

Člani skupine: Dominik Bombek (mentor), Nastja Čremožnik, Klavdija Lovrenko, Maja Slak

Uvod

Kmečko lastovko *Hirundo rustica* uvrščamo v Sloveniji med zelo pogosto razširjene gnezdilke. Vezane so na človeška bivališča. Območja brez kmečkih lastovk pa sovpadajo z gozdnatimi površinami (Geister 1995).

Tej ptici kot gnezdilki še posebej ustrezajo gnezdišča na podeželju (hlevi). Kmečka lastovka je še po drugi svetovni vojni bila redna gnezdilka po naših mestih. Izgled hiš je bil takšen, da so le te imele dvorišča s hlevom, takšen tip hiš je ustrezal kmečkih lastovkam. Ta oblika mest je danes preteklost. Zato je večina naših mest postala za gnezdenje kmečkih lastovk nezanimiva. Zanimiv je tudi podatek (Schulz (1890) v Geister 1995), ki pravi, da kmečke lastovke prihajajo v mesto Ljubljano loviti žuželke, same pa v mestu ne gnezdiijo. Isti avtor tudi omenja, da pa te ptice gnezdiijo skupaj z mestnimi lastovkami na pročeljih hiš v Kranjski Gori. Novejših podatkov o gnezdenju kmečkih lastovk v mestih je malo. Bračko (1999) je objavil podatke o najdbi treh gnezd kmečkih lastovk v starem delu mesta Maribor.

Kmečka lastovka spada v družino lastovk, sem spadata tudi mestna lastovka in breguljka. Velikost kmečke lastovke je približno 19 cm, tehta pa okoli 20g (Nicolai 2000). Kmečka lastovka je po hrbtu in perutih kovinsko modre barve, grlo rdeče, trebuh in podrepno perje pa bela. Rep je dolg in vilasto razcepljen po njegovi dolžini se lahko določa spol.

Običajno je gnezdo iz blata nameščeno v notranjosti prostorov. Gnezdo ima na zgornji strani odprto.

Gnezdiijo od maja do avgusta, v tem času imajo ponavadi 2 zaroda. V mesecu septembru se zbirajo v tisoč glave jate, ki skupaj prenočujejo v trstičevju ali vrbovju. Septembra, najkasneje oktobra jate odletijo prezimovat v Afriko. Na gnezdišča se vrnejo v drugi polovici marca in začetku aprila. Kmečka lastovka je sinantropna vrsta, saj gnezdi skoraj izključno v človeških naseljih. Že stoletja nudijo kmetje v hlevih zavetje kmečkim lastovkam, ki jim v zahvalo lovijo žuželke.

Kmečka lastovka je ogrožena zaradi intenzivnega kmetijstva, obnove starih hlevov v Evropi in pri nas ter uporabe insekticidov v hlevih. Glede na to opažamo zmanjševanja njihovega števila.

Namen raziskave je bil popis gnezd kmečkih lastovk v starem mestu Ptuja ter proučiti osnovne elemente gnezditvene biologije.

Metode dela in opis območja

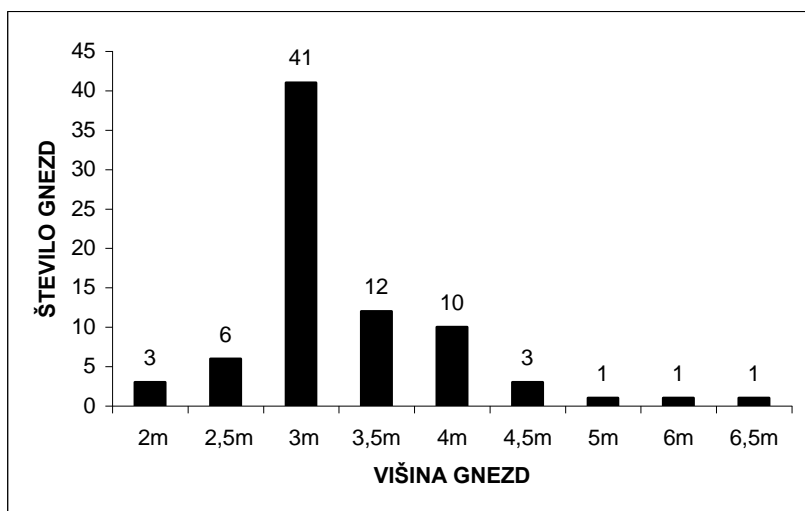
Gnezda kmečkih lastovk smo popisovali v času od 29.6.-30.6.2004 na območju starega mestnega jedra v Ptujju. Za stari del mesta je značilna srednjeveška arhitektura. Zanimiv je poseben način gradnje hiš. Vhod v stavbe je iz ulic in je ponavadi zaprt z vrati. Za tem sledi ogromen širok hodnik, ki je povezan z dvoriščem, ti hodniki so odprti na dvorišča, zato imajo lastovke prost pristop v stavbe in si ponavadi naredijo gnezda v hodnikih. Iz teh hodnikov pa vodijo stopnišča v višja nadstropja. Prav tako, večina stopnišč ni zaprtih.

Za popis smo izdelali obrazce. V glavo obrazca smo vpisali naslednje parametre: naslov zgradbe, višina stene do gnezda, širina prostora, kjer je bilo najdeno gnezdo, število gnezd v

prostoru, beležili smo tudi ali so gnezda cela, razpadla ali zasedena ali imajo podporo in kakšna je ekspozicijo. V raziskovalnem območju smo pregledali vsa dvorišča in hodnike stavb na Ptuju. Ekspozicijo gnezd smo merili s kompasom. Izmerjenim kotom smo pripisali tudi ustrezno smer neba (S, SSV, SVV, V...). Višine in širine hodnikov smo merili s kovinskim metrom dolžine 5m.

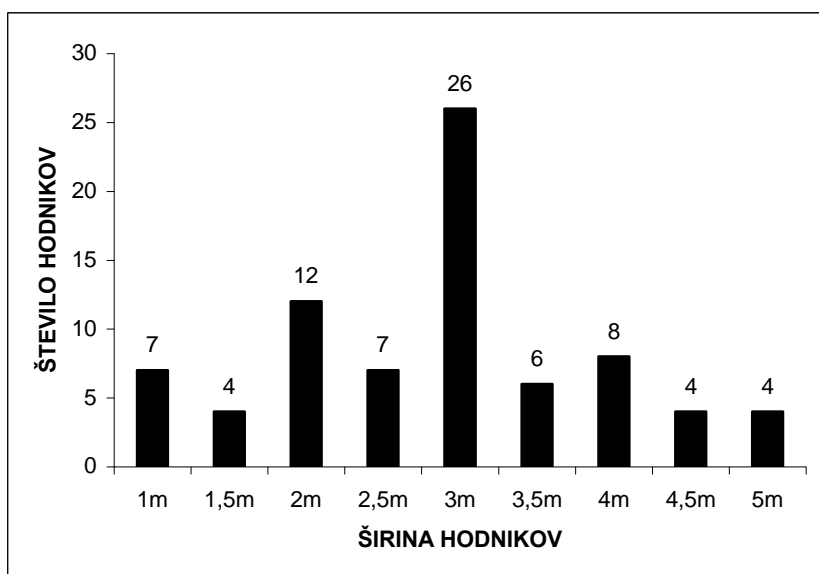
Rezultati

Gnezda na Ptuju smo popisali v dveh dneh. Našteli smo 78 gnezd. Od tega jih je bilo 65 celih gnezd, kar znaša 94%. Zasedenih gnezd je bilo 32, kar predstavlja 41 % vseh gnezd. Zgradbo z največ gnezd (7) smo našli v Jadranski ulici 18.

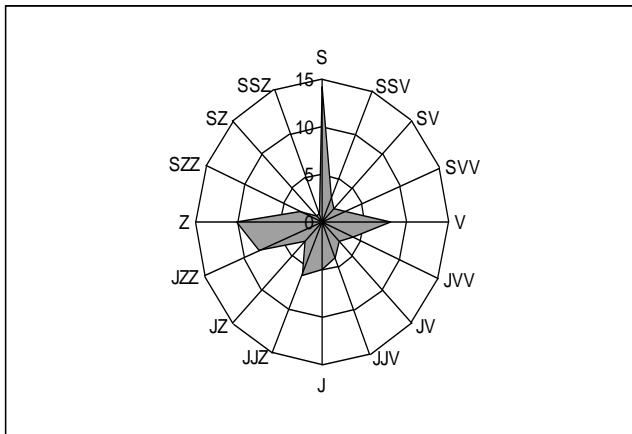
Slika 1: Višina in število gnezd v zgradbah

Največ gnezd je bilo na višini 3 m, kar predstavlja 52,5 % vseh gnezd. Gnezd katerih višina je višja od 5 m je malo (slika 1).

Slika 2: Število in širina prostora, kjer gnezdijo kmečke lastovke

Za gnezditve jim najbolj ustrezajo hodniki katerih širina je 3 m. Takih hodnikov je bilo 26 (33%) (slika 2).

Slika 3: Porazdelitev gnezd glede na ekspozicijo

Glede na meritve ekspozicij lahko zapišemo, da prevladujejo naslednje ekspozicije: S(18%), V(10%), JZZ(10%), Z(13%) (slika 3).

Razprava

Gnezdenje kmečkih lastovk je v povezavi s hrano, kot tudi z ustreznim gnezdilnim habitatom. Ustrezajo ji območja bogata z letečimi žuželkami, še posebej ji ustrezajo kmetije z odprtim dostopom v hleve, skednje... Kmečkim lastovkam za gnezdenje ne ustrezajo strnjena naselja (Snow in Perrins 1998). O gnezdenju v mestih ni veliko podatkov. Geister (1995) predstavlja stare podatke iz leta 1845 in 1890. Zapiše tudi, da je bila ptica povsem običajna vrsta gnezdilka v mestih. Ugotavlja tudi, da je agrarna podoba naših mest preteklost. Novejših podatkov o gnezditvi mestnih lastovk v mestih pa nam ne posreduje. Zato lahko le sklepamo, da je sprememba mest prevelika, da bi se lastovke obdržale. Ta trditev pa ne velja za spomeniško zaščitena mesta, kot je npr. Ptuj, ki je v nekaterih predelih mesta ohranil prvotno podobo. Podatki o gnezditvi kmečke lastovke v mestih so bili zabeleženi v letu 1998 v sklopu akcije ptica leta. Popisali so tri gnezda v Mariboru. Bračko (1999) je v svojem prispevku zapisal, da je našel gnezdo nad vhodom v odprti veži hiše na Rotovškem trgu. Drugo gnezdo je našel v hodniku v Mladinski ulici, ki vodi z ulice na hišno dvorišče. Tretje gnezdo pa je bilo v podhodu, ki vodi na hišna dvorišča ali pa povezuje zgradbe. Ugotavlja, da kmečka lastovka rada gnezdi v starih mestnih jedrih, kjer ima na voljo dovolj zidnih polic, visokih obokanih hodnikov in prehodov na dvorišča kot pa v modernem urbanem okolju. Za pogostost kmečkih lastovk v Ptujju lahko pripišemo istim razlogom. Kot najpomembnejši dejavnik pa izpostavljam odprt dostop iz dvorišč v notranjost zgradb (hodniki, stopnišča...), pomembno je, da imajo strukture za posedanje (žice) in dovolj letečih žuželk (prisotnost Ptujskega jezera). Veliko zgradb zaradi dotrajanosti obnavljajo, le tem pa se odprti dostopi iz dvorišč zapirajo, kar pomeni, da se kmečkim lastovkam onemogoča gnezditve v notranjosti hiš.

Našteli smo 78 gnezd, od tega je bilo zasedenih 32 gnezd. Kmečka lastovka ima ponavadi dva zaroda (Snow in Perrins 1998). Drugi zarod ni nikoli v istem gnezdu (lastna opazovanja). Polovična zasedenost gnezd bi bila lahko rešitev pred zunanjimi paraziti.

Največ gnezd (41) je bilo na višini 3 m. Glede na to, da ima večina hodnikov takšno višino, je bilo takšno višino za pričakovati.

Najraje si izberejo hodnike katerih širina je med 2-3 m. Takih gnezd je bilo 38.

Glede na podatke o ekspoziciji gnezd smo ugotovili, da na izbiro gnezditve nima velikega pomena.

Povzetek

Popis kmečkih lastovk *Hirundo rustica* je potekal 2 dni (29.6-30.6 2004) v sklopu ornitološkega tabora na Ptuju (28.6.2004-5.7.2004). Popisali smo 78 gnezd kmečkih lastovk, od tega jih je bilo zasedenih 32, kar predstavlja 41% vseh gnezd. Lastovke so gnezdile v tistih hodnikih in stopniščih, ki so imeli prosti izhod na dvorišča. Večina gnezd je bila na višini od 3-4m. Ta višina je tudi najpogostejša višina prostorov v katerih gnezdijo lastovke. Izmerili smo tudi širine prostorov, kjer so bila gnezda. Največkrat izmerjena meritev prostora je bila 3 m. Ekspozicija sten na gnezditev ni imela pomena.